

YHDESSÄ KÄDENTAITOJA OPPIMASSA

Kansalaisopiston käsityön opetuksen erityispiirteitä

Leena Aksela

**Kehittämishankeraportti
Tammikuu 2010**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) AKSELA, Leena	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	Päivämäärä 15.01.2010
	Sivumäärä 29	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi YHDESSÄ KÄDENTAITOJA OPPIMASSA. Kansalaisopiston käsityön opetuksen erityispiirteitä		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) WEISSMANN, Kirsti		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kädentaitojen opetus on suurin yksittäinen opetusala kansalaisopistoissa annetuista opetustunneista. Kehittämishankkeen tavoitteena on tarkastella kansalaisopiston käsityönopetusta sekä syvemmin käsityön merkitystä niin opiskelijan kuin opettajan näkökulmasta. Lisäksi pohditaan kansalaisopistoissa järjestettävän käsityönopetuksen erityispiirteitä sekä sen tulevaisuutta ja kehittämismahdollisuuksia.</p> <p>Vapaan sivistystyölle olennaista on, ettei se ole tutkintotavoitteista ja opinnot ovat yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Kansalaisopistossa opiskelu koetaan opiskelijoiden keskuudessa hyvin myönteiseksi asiaksi. Kädentaidollisissa aineissa sosiaalisuus korostuu enemmän kuin teoreettisissa aineissa. Sosiaaliset motiivit ovatkin merkittävä syy kansalaisopiston toimintaan hakeutumiselle. Opiskelu lisää muun muassa opiskelijan henkistä hyvinvointia, jaksamista sekä itsetuottamusta. Käsityön opiskelussa korostuu yhdessä tekemisen ilo.</p> <p>Haasteita kansalaisopistojen tulevaisuudessa ovat oman toimintaprofiilin kirkastaminen, palvelujen läheisyyden säilyttäminen sekä eri-ikäisten aikuisten opinnollisiin tarpeisiin vastaaminen. Opetuksellisia haasteita ovat verkko-opetuksen, sosiaalisen median sekä eri opetusmenetelmien hyödyntäminen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) käsityö, opetus, vapaa sivistystyö, kansalaisopistot		
Muut tiedot		

Author(s) AKSELA, Leena	Type of publication Development project report	Date 15.01.2010
	Pages 29	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title LEARNING HANDCRAFTS TOGETHER. The Characteristic of craft teaching in the adult learning centre		
Degree Programme Vocational Teacher Education		
Tutor(s) WEISSMANN, Kirsti		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>Learning handcrafts are the largest studies in the adult learning centre. The goal of the development project is to study teaching of handcrafts in the adult learning centre and more profoundly examine the meaning of handcrafts from perspective of teacher and student. Furthermore is considered the characteristic of craft teaching in the adult learning centre and the future and the possibilities of development.</p> <p>Principal the non-formal adult education does not reach for examination. Studies gives general education, they reach for hobbies and social studies. Studying in the adult learning centre is experienced positively. In the handcraft subject sociality is emphasized more than in theoretical subjects. The social motives are important reasons to go to the adult learning centers. Studying adds among other things emotional well-being, endurance and self-confidence of student. In the learning of handcraft emphasize the joy of doing together.</p> <p>The challenge in the future of the adult learning centers are the brightening strategy, maintaining of the closeness of the conveniences and answering to studying needs of different age adults. The challenges of teaching are taking advantage of the e-teaching, the social media and different educational methods.</p>		
Keywords handicrafts, teaching, non-formal adult education, adult education centre		
Miscellaneous		

Sisältö

1	JOHDANTO.....	5
2	ELINIKÄINEN OPPIMINEN	6
3	KANSALAIPOISTO OSANA VAPAATA SIVISTYSTYÖTÄ	6
3.1	Kansalaisopisto-opiskelijoiden opiskelumotiivit	9
3.2	Tulevaisuuden haasteita kansalaisopistossa	11
4	KÄSITYÖN MERKITYKSESTÄ	14
5	TAIDON OPPIMISESTA JA OPETUKSESTA	16
6	KÄSITYÖTAIDON OPETUKSESTA	17
6.1	John Deweyn näkemys käsityön opetuksesta.....	18
6.2	Sosiaalisuuden merkitys käsityön opiskelijoille	19
7	OPPIMISKÄSITYS KANSALAIPOISTOSSA	21
7.1	Konstruktivistinen oppimiskäsitys	21
7.2	Yhteistoiminnallinen oppiminen	23
7.3	Humanistinen oppimiskäsitys	23
8	YHTEENVETO	24
	LÄHTEET	26

1 Johdanto

Vuoden 2004 tilastojen mukaan käsi- ja taideteollisuuden ja kädentaitojen opetus on suurin yksittäinen opetusala 27 %:n osuudellaan kaikista annetuista opetustunneista kansalaisopistoissa. (Vaherva, Malinen, Moisio, Raivola, Salo, Kantasalmi, Kamppi & Silvennoinen 2006, 48) Monet opiskelijoista ovat harrastaneet käsitöitä lapsesta saakka, mutta mukaan on tullut myös opiskelijoita, joiden kokemus ei ole niin pitkä, mutta muiden tavoin he haluavat oppia uutta. Kädentaitojen opiskelijan piirteisiin kuuluu myös tietynlainen uteliaisuus ja halu kokeilla uusia tekniikoita sekä materiaaleja. Jotta tämä opiskelijoiden kiinnostus kädentaitoja kohtaan saadaan säilytettyä, on kansalaisopiston opetusta kehitettävä ajan hengen mukaisesti.

Kansalaisopistossa, jossa itse työskentelen, kädentaitoja voi opiskella koko vuoden jatkuvilla kursseilla, joita ovat mm. puutyöt, verhoilu ja entisöinti, keramiikka, tuohityöt sekä käsityömoduuleissa, joissa tekniikat vaihtelevat opiskelijoiden kiinnostuksen mukaan kankaankudonnasta punontaan tai mosaiikista neulontaan. Lisäksi järjestetään viikonloppuisin lyhytkursseja, joissa voi lukuvuonna 2008–2009 opiskella mm. paperinpunontaa, hopeatöitä, metallilankapunontaa, olkitöitä, korukivenhiontaa tai pajun- ja kaislanpunontaa. Opiskeltavien tekniikoiden kirjo on siis erittäin laaja, mistä johtuen myös opettajien ammattitaidon on oltava monipuolinen.

Kehittämishankkeeni tavoitteena on pohtia käsityön opetusta ja oppimista kansalaisopistossa ja käsitellä syvemmin myös käsityön merkitystä niin opiskelijan kuin opettajan näkökulmasta. Pohdin myös kansalaisopistoissa järjestettävän käsityön opetuksen erityispiirteitä sekä sen tulevaisuutta ja kehittämismahdollisuuksia. Tähän liittyen pureudun hieman myös oppimiskäsityksiin ja opetusmenetelmiin. Pohjustukseksi tälle kaikelle käsittelen elinikäistä oppimista sekä kansalaisopisto-opetuksen merkitystä opiskelijoille.

2 Elinikäinen oppiminen

Opiskelua ja koulutusta ei enää pidetä ainoastaan ammatillisen pätevyyden saavuttamisen keinona, vaan opiskelulla katsotaan olevan myös itseisarvoisia merkityksiä yksilölle iästä riippumatta (Paloniemi 2007, 224). Elinikäisen oppimisen periaatteen mukaan mahdollisuus oppimiseen kuuluu kaikille. Keskeinen ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle jäävä ryhmä ovat työelämän jo päättäneet ihmiset. Täysipainoinen kansalaisuus edellyttää, että ihmisellä on mahdollisuus pysyä kehityksen mukana ja oppia sen edellyttämällä tavalla uutta. (Niemelä 1999, 74.) Tässä kohtaa mielestäni mm. kansalaisopiston tehtävä on kouluttaa ikääntyvää väestöä pysymään mukana yhteiskunnallisessa kehityksessä. Mannisen & Luukanteleen (2008, 67) tutkimuksen mukaan vapaan sivistystyön opinnoilla on merkittävä rooli elinikäisen oppimisen valmiuksien lisääjänä ja periaatteiden toteuttajana, sillä tuloksissa tulee vahvasti esille opiskeluhaluuden lisääntyminen sekä aikuiskoulutukseen osallistumista tukeva itsetunnon ja itseluottamuksen vahvistuminen. Merkittävää on myös kansalaisyhteiskunnan kehittymistä tukevan aktiivisen kansalaisuuden taitojen kehittyminen.

Elinikäisen oppimisen vaatimus näyttäisi Collinin ja Paloniemen (2007, 9) mukaan nousevan niin yhteiskunnan kilpailukyvyn varmistamisesta kuin yksilöiden jatkuvan itsensä kehittämisen tarpeesta. Heidän mukaansa muodolliseen koulutukseen osallistuu yhä enemmän aikuisia ja oppimisen tunnustaminen myös vähemmän muodollisissa ympäristöissä kasvattaa elinikäisen oppimisen kokonaismäärää. Aikuisen opiskelu perustuu usein aikuisen omaan haluun ja motivaatioon opiskella ja tähän motivaatioon vaikuttaa oppimisesta saatava palaute. Banduran sosiaalisen oppimisen teorian mukaan jäljentämällä ja havainnoimalla oppimista tapahtuu myös aikuisten toimintaympäristöissä, erityisesti koulutuksessa, jossa on tavoitteena taitojen oppiminen. (Vallela 2007, 62–64.)

3 Kansalaisopisto osana vapaata sivistystyötä

Vapaalle sivistystyölle olennaista on, että se ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä. Vapaan sivistystyön koulutusorganisaatiot vastaavat varsin itsenäisesti toiminnastaan ja sen kehittämisestä. Vapaan sivistystyön opinnot ovat

yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Opiskelu vaihtelee iltaoiskelusta kokopäiväisiin lyhytkursseihin tai intensiivikursseihin. Vapaasivistystyö määritellään vielä voimassa olevan lain mukaan seuraavalla tavalla:

”Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi.” (L 21.8.1998/632)

Määritelmä on hieman muuttunut 1.1.2010 voimaan tulevassa vapaan sivistystyön lainmuutoksessa:

” Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus. Kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi.” (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta, 28.8.2009)

Vapaa sivistystyö nähdään opistojen rehtoreille tehdyn kyselyn mukaan suurimmassa osassa kansalaisopistoja niiden toiminnan itsearvoisena perustana, ensiarvoisen tärkeänä ytimenä sekä johtotähtenä. Vastauksissa korostetaan muun muassa sitä, että kansalaisopiston koko toiminta ja olemassaolo perustuvat vapaan sivistystyön arvoihin. Arvot ilmenevät osallistujien omaehtoisessa, vapaatavoitteisessa ja monimuotoisessa oppimisessa, joka tapahtuu vapautuneessa ja turvallisessa yhteisössä. (Vaherva, Malinen, Moisio, Raivola, Salo, Kuusipalo, Silvennoinen & Vaahtera 2007, 43.)

Kansalais- ja työväenopistot, joita Suomessa on 248, ovat etupäässä kunnan omistamia aikuisoppilaitoksia. Osa opistoista on yksityisiä. Opetusta järjestetään jokaisessa kunnassa ja usein toimintaa on hajautettu eri puolille kuntaa. Opistojen tehtävänä on vastata alueellisiin ja paikallisiin sivistystarpeisiin ja tarjota mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi. Opetuksen painopiste on erilaisissa taideaineissa, kädentaidoissa sekä kielissä. Kansalaisopistot vastaavat suuresta osasta taiteen perusopetusta. Ne tarjoavat myös avointa yliopisto-opetusta. Ope-

tus järjestetään iltaisin, viikonloppuisin, intensiivikursseina, monimuoto-opetuksena sekä verkkokursseina. Yleisin toimintamuoto on 1-2 kertaa viikossa kokoontuva ryhmä. (Opetusministeriö 17.11.2008)

Kansalaisopiston tarjoamat opiskelumahdollisuudet palvelevat laajasti kulttuurin käsitettä. Laaja kulttuurikäsite sisältää niin yksilöllisen itseilmaisun, luovat kyvyt, taidot ja pyrkimykset kuin yhteisölliset sosiaalisen elämän rakenne- ja hallintaelementit, arvot, normit ja muun yhteisöllisen kulttuurin säätelyn. Laajassa merkityksessä kulttuuri tarkoittaa kaikkea, mistä yhteisö koostuu. Kansalaisopiston näkökulmasta kulttuuri on siis mitä voimakkaimmin yhteisöä koossa pitävä käsite. (Keto & Takamaa 2008, 13.)

Yksilötasolla osallistuminen vapaan sivistystyön opintoihin, uusien tietojen ja taitojen oppiminen edistää kokonaisvaltaisesti ihmisen fyysistä, psyykkistä ja henkistä hyvinvointia. Oppimiskyvyn ja fyysisen toimintakyvyn ylläpito ja kehittäminen lisää paitsi aikuisten työkykyä, myös yleistä vireystasoa ja elämänlaatua. Vapaan sivistystyön opinnot ovat monelle väylä jatko-opintoihin ja näin ne edistävät elinikäistä oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Opiskelu vapaan sivistystyön piirissä on myös monitahoinen ja merkittävä sosiaalisen kohtaamisen ja toiminnan foorumi. (Opetusministeriö 2009, 70.)

Kansalais- ja työväenopistojen opetuksessa pyritään vastaamaan kysyntään, mikä on johtanut jopa keskusteluun siitä, mitkä kurssit sopivat opistossa pidettäväksi. Suosituimpia opistojen kursseista ovat olleet jo neljän vuosikymmenen ajan taito- ja taideaineet sekä vieraat kielet. (Pantzar 2007, 30–31.)

Sivistystyön vanha kysymys on käden ja hengen välinen suhde. Syvällinen teoreettinen asioiden ymmärrys on jatkossa niin koulutuksen kuin työelämänkin kannalta keskeistä. Mutta myös vastakkaista liikettä syntyy siksi, että symbolisen ilmaisun ja imagon merkitys kasvaa osin tieto- ja viestintätekniikan mukana. Se edellyttää uudella tavalla käden ja koko kehon taitoa. Tarvitaan myös harjaantunutta aistia tehdä kaunistaa. Kulttuurinen tuotanto ja lisäarvo syntyvät käden taidoista. Tämä ei ole vailla taloudellistakaan merkitystä; esimerkiksi käsityö ja kyky tehdä esteettisesti arvokasta, on monen elinkeinon perusosaamista. Sivistyminen on kulttuuriominaisuuksien - totuudellisuuden, esteettisyyden ja eettisyyden - kehittyneisyyttä. (Niemelä 1999, 51–

53.) Tähän tehtävään on mielestäni vastaamassa hyvin kansalaisopistojen taito- ja taideaineiden opetus.

3.1 Kansalaisopisto-opiskelijoiden opiskelumotiivit

Vapaan sivistystyön opinnoissa korostuu luonnostaan omaehtoisuus ja myös opiskelun itseisarvoisuus, vaikka opiskelulla voi olla myös välineellisiä tavoitteita kuten esimerkiksi atk-ajokortin tai hygieniapassin suorittaminen. Yksilöopinnot, joista esimerkiksi nä savenvalanta tai avoimen yliopiston opetus, ovat luonteva osa esimerkiksi kansalaisopintojen opetustarjontaa. Opintokerhoissa on tarjolla myös yhteisöllisesti orientoituneita opintoja, joita ovat muun muassa ay-toiminta tai kuorolaulu. (Manninen & Luukannel 2008, 15.)

Kansalaisopistossa opiskelu koetaan hyvin myönteiseksi asiaksi. Opiskelijat saavat uusia tietoja ja taitoja opinnoistaan. 66 % opiskelijoista koki Saarenpää- Nummisen (2005) tekemän tutkimuksen mukaan onnistumisen elämyksiä opinnoissaan ja he tapasivat samalla samanhenkisiä ihmisiä sekä saivat uusia ystäviä. Varsinkin eläkeikäiset kokivat muiden tapaamisen opintopiirissä tärkeäksi, koska muuten heidän sosiaalinen elämänsä saattoi olla hyvin minimaalista. Jopa 96 % vastaajista koki saavansa osallistumisesta mielenvirkeyttä. Opintopiireissä muodostuu sosiaalista pääomaa ja ryhmistä muodostuu sosiaalisia verkostoja. Hyvin toimiva vuorovaikutus ryhmän eri jäsenten välillä edesauttaa yhteen hiileen puhaltamista ja ponnistelua yhteisen hyvän eteen, mikä taas omalta osaltaan lisää sosiaalista pääomaa. Useissa vastauksissa korostettiin yhteisen tekemisen ja yhteisöön kuulumisen merkitystä. Tutkimuksen perusteella voidaan väittää, että kansalaisopistolla on sosiaalista vaikutusta, koska 91 % vastaajista katsoi kansalaisopiston lisäävän paikallista yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sillä on merkitystä myös paikkakunnan järjestötoiminnan tukijana ja eriarvoisuuden vähentäjänä. (Mts. 2005, 87–89.)

Leistevuo (1998) on tutkinut kansalaisopiston opintoryhmiä, opiskelijoiden suuntautumista opinnoissaan ja heidän opintoihin osallistumismotiivejaan. Tutkimuksessa pyrittiin sosiaalisuuden prosessin ennustamiseen. Aikuisten ryhmäopiskelussa opitaan sekä ryhmänä, ryhmässä että ryhmästä. Viimeksi mainittu korostaa ryhmän sosiaalista merkitystä opiskelijalle. Vuorovaikutus aikuisopiskelussa on siis varsin moniulotteinen ilmiö, ihmissuhdetekijät ja opintotekijät painottuvat kansalaisopisto-opiskelussa

eri tavoin riippuen opintoryhmän vuosikurssista, koosta ja opintoaineesta. Muut tekijät ovat opiskelijoiden persoonallisuuserot ja niiden tuomat painotukset. (Mts. 42–65.)

Ryhmällä voi olla kaksi eri tavoitetta. Tehtäväryhmässä painotetaan ryhmän toimintaa. Sosioemotionaalinen ryhmä sitä vastoin painottaa ryhmän sosiaalisia suhteita. Tutkimuksen mukaan aikuisopintoryhmissä kehittyy opiskelijoiden välillä opinnollisuutta edistäviä vuorovaikutussuhteita. Kädentaidollisissa aineissa sosiaalisuus korostuu enemmän kuin teoreettisissa aineissa. Kädentaidollisissa käytännön aineissa opiskelu on toimeliaampaa ja luonnollista vuorovaikutusta syntyy herkemmin kuin teoreettisissa aineryhmissä. Leistevuon mielestä kansalaisopisto sosiaalistaa aikuisopiskelijan eri tavoin ryhmään kuin esim. oppivelvollisuuskoulu. (Mts. 45–60.)

Mannisen & Luukanteleen (2008, 31) tekemän tutkimuksen mukaan vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisella on selviä ja laajoja vaikutuksia ja hyötyjä aikuisten elämässä. Hyödyt ja vaikutukset liittyvät oppimiseen ja osaamiseen sekä opiskelun ja oppimisen tuottamiin välittömiin hyötyihin, opiskelun rinnakkaisvaikutuksiin ja seurannaisvaikutuksiin. Samassa tutkimuksessa selvitettiin myös opiskelijoiden osallistumissyitä ja tavoitteita, joita ovat mm. toimintasuuntautuneisuus, eli sosiaalisen vuorovaikutuksen ja arjesta irtautumisen merkitys osallistumisyyinä sekä oppimissuuntautuneisuus, eli kiinnostus itse opittavaa asiaa kohtaan. (Mts. 36.)

Tutkimuksen tulosta voi pitää hyvänä, sillä sen mukaan vapaan sivistystyön oppilaitokset tukevat merkittäviä EU:n elinikäisen oppimisen politiikan mukaisia linjauksia kuten innostuneisuutta jatkaa opiskelua ja osaamisen kehittymistä, kansalaisten hyvinvointia sekä myös suurena huolenaiheena EU:n tasolla olevaa aktiivista kansalaisuutta. Tässä tutkimuksessa ”aktiiviseen kansalaisuuteen” liittyvät osaamisalueet ja vahvuudet ovat vastuuntunto, yhteiskunnallinen osallistuminen, sosiaaliset taidot, sosiaaliset verkostot, kriittinen ajattelu ja itseluottamus. Nämä ovat yleisiä yhteiskunnalliseen ja paikalliseen osallistumiseen tukea antavia tekijöitä, joiden kohdalla edistymistä on kokenut vähintään jonkin verran 80 % vastaajista. Aineiston kokonaistarkastelussa eli kaikki oppilaitostyypit kattavassa analyysissä nousevat kärkeen sellaiset vaikutukset kuin innostuneisuus jatkaa opiskelua, henkinen hyvinvointi, tietojen ja taitojen lisääntyminen, itsetunnon kehittyminen, jaksaminen, luovuus, itseluottamus ja yleissivistys. Näiden seikkojen kehittymiseen opiskelulla on ollut vaikutusta melko paljon tai paljon 50 – 78 % kohdalla. (Mts. 41–65.)

Kansalaisopisto toimii yhteisöllisenä tilana, jossa kohtaavat yksilöt ovat usein eri-ikäisiä sekä erilaisia myös sosioekonomiselta taustaltaan. Yhdistävä tekijä on halu oppia uutta. Siis myös sosiaaliset motiivit ovat merkittävä syy kansalaisopiston toimintaan hakeutumiselle. Paikkakunnalle juuri muuttaneille kansalaisopisto tarjoaa matalan kynnyksen paikan solmia uusia tuttavuuksia. Se myös sitouttaa ihmisiä paikkakunnalle tarjoamalla mahdollisuuden uuden sosiaalisen verkoston rakentamiseen. (Keto ym. 2008, 13.)

3.2 Tulevaisuuden haasteita kansalaisopistossa

Kansalaisopistojen toimintaedellytysten on eri yhteyksissä todettu riippuvan vahvasti ylläpitäjistään, erityisesti paikallisten poliittisten päättäjien ja virkamiesten sivistystahdosta. Monien opistojen tulevaisuus riippuu ainakin osin niiden kyvystä määritellä ja konkretisoida oma paikallinen tehtävänsä. Niillä täytyy myös olla kykyä argumentoida itse määrittelemänsä tehtävä sekä taito osoittaa oman toimintansa seuraukset ja vaikutukset. (Vaherva ym. 2007, 60.) Kansalaisopistokentällä on käynnissä useita neuvotteluja suurempien kansalaisopistoyksikköjen perustamisesta. Käytännössä tämä tarkoittaa paikallisten opistojen muuttumista alueopistoiksi. Kansalaisopistojen haasteelliseksi tehtäväksi muodostuu palvelujen läheisyyden, tarpeisiin vastaavuuden ja joustavuuden säilyttäminen. Palveluiden siirtyessä keskustoihin kansalaisopiston kurssit ovat usein niitä harvoja tilaisuuksia, jossa kyläläiset kokoontuvat. (Keto ym. 2008, 4-37.) Omassa työssäni kansalaisopiston tuntiopettajana olen huomannut sen hyvinkin voimakkaasti, että opiston piiriin tullaan jopa enemmän sosiaalisten kontaktien vuoksi kuin esimerkiksi käsitöitä tekemään. Tämä ei mielestäni ole kuitenkaan huono asia, koska yhteistoiminnallisuushan on yksi oppimisen muoto.

Collinin ja Paloniemen (2007, 289) mukaan aikuiskasvatuksen haaste tulee olemaan eri-ikäisten aikuisten koulutuksellisiin ja opinnollisiin tarpeisiin vastaaminen. Aikuisen kohdalla elinikäinen oppiminen tarkoittaa sitä, että ikänsä puolesta työelämän ulkopuolella olevat aikuiset ovat aikuiskoulutustoiminnan kohderyhmänä entistä voimakkaammin.

Kitolan (2002, 149) mielestä vapaan sivistystyön kentällä opettajuuden haasteet liittyvät avautuviin oppimisympäristöihin. Hänen mukaansa opettajien on vaikea hahmottaa, mitä mm. projektiosaaminen, itsenäisen opiskelun tukeminen, kansainvälistymi-

nen, verkko-oppimisen suunnittelu tai toteuttaminen tarkoittavat käytännössä. Tämä on haaste myös kansalaisopiston opettajan työssä, esimerkiksi omassa työssäni kansainvälistyminen on hyvin vähäistä eikä verkko-opetuksesta ole ollut puhetta vielä edes ajatuksen tasolla. Mikäli tulevaisuudessa halutaan tavoittaa uusia kohderyhmiä ja opiskelijoita, pitäisi verkko-opetuksen valmiuksia ryhtyä kokeilemaan mielestäni hyvinkin pian. Muutamissa kansalaisopistoissa niitä on sovellettu jo myös kädentaitojen kursseihin.

Koska vapaan sivistystyön opinnoissa on vältelty kouluarvosteluun viittaavia toimintatapoja, opintotoimintaan ei Saloheimon (2008) mielestä välttämättä sisälly arviointia lainkaan. Kansalaisopistoissa tuttu ilmiö ovat opiskelijat, jotka ilmestyvät syksy toisensa jälkeen aloittamaan samaa kurssia. Osa saattaa olla kiinnittynyt tuttuun porukkaan tai opettajaan, mutta opiskelijoiden voi olla myös vaikea arvioida tai nähdä omaa edistymistään. Vaikka opintotoiminnassa korostetaan oppimisen iloa ilman suoritus-paineita, tarvitaan rakentavia, innostavia, elämyksellisiäkin oppimistulosten kuvaamiseen ja arviointiin sopivia menetelmiä ja välineitä. (Mts. 2008, 3.)

Opetushallituksen tukemat vapaan sivistystyön opitun tunnustamisen hankkeet vuosina 2004 ja 2005 painottuivat oppimisen tunnistamiseen taide- ja taitoaineissa, mikä on ymmärrettävää osallistumistilastojen valossa – käden taidot vetävät selvästi suurimmat osallistujamäärät (Saloheimo 2008, 6). Hankkeen tavoitteena on ollut aikuisten käsityön taiteen perusopetukseen soveltuvan mallin kehittäminen ja hankkeen tuloksena on syntynyt opintokokonaisuusmalli käsityön taiteen perusopetuksen laajasta oppimäärästä aikuisille. Kehittämistyöllä on pyritty taiteen perusopetuksen tunnettavuuden, luotettavuuden sekä yhtenäisyyden lisäämiseen, mikä mahdollistaa opinnoissa hankittujen tietojen ja taitojen tunnustamisen ja yleisemmän tunnustamisen työelämässä sekä myöhemmissä opinnoissa. (Aalto, Humalajärvi, Laine, Soukka, Thun-Wilen, Tujula & Varjosalo 2006, 7-16.) Tämän kaltaista kehittämistyötä tulisi mielestäni lisätä muun muassa, jotta opiskelijoiden vuosien aikana kartuttama ”hiljainen tieto” olisi paremmin tunnistettavissa. Tänä päivänä ihminen työuratkin ovat hyvin vaihtelevia työttömyydestä, sairaudesta tai muusta syystä johtuen, jolloin olisi tärkeää, että he voisivat hyödyntää työelämän ulkopuolella hankkimaansa tietoa esimerkiksi juuri uutta ammattia miettiessään.

Opitun tunnustamiseen painottuvassa selvityksissä on ilmennyt, että vapaan sivistystyön opintojen tunnistamisessa tutkintotavoitteisessa koulutuksessa edellytykseksi nostettiin mm. opintojen dokumentoiminen, että on käytettävissä esimerkiksi opintojen tavoitteet ja sisällöt kuvaavaa ”tuoteseloste”, osaamisen tasoa kuvaavaa opintotodistus, portfolio tai opettajan lausunto tai näiden yhdistelmä. Niiden avulla opinnoissa opittua on mahdollista verrata vastaanottavan oppilaitoksen asettamiin osaamis- tai suorituskriteereihin. Opetusministeriön työryhmän on esittänyt, että samanarvoisuuden periaatteen mukaan aikaisemmin hankittua osaamista verrataan koulutusjärjestelmän asettamiin tavoitteisiin ja vaatimuksiin. (Saloheimo 2008, 6-7.)

Huolestuttavaa kädentaitojen opetuksen näkökulmasta mielestäni on, että opettajan työnmuutoksista tehdyssä selvityksessä ammatillisten opettajien välisissä keskusteluissa kannettiin huolta kädentaitojen säilymisestä. Kun työtehtäviä entistä enemmän automatisoidaan ja tietotekniikka tulee lähes kaikkien mukaan, varsinainen käsillä tekeminen ja sitä kautta tulevat onnistumisen elämykset vähenevät. (Honka, Lampinen & Vertanen 2000, 130.) Näen tämän haasteena myös vapaan sivistystyön kentälle. Kuinka saada ihmiset kiinnostumaan nimenomaan käsityöstä niin, että he haluaisivat opiskella sitä kansalaisopistossa. Tänä blogien ja verkkoyhteisöjen aikana on perustettu paljon varsinkin nuorten harrastajien toimesta muun muassa neuleyhteisöjä, jotka toimivat netissä ja järjestävät myös tapaamisia. Tästä herääkin kysymys, kuinka kansalaisopisto pystyy vastaamaan tähän kysyntään. Muutamia kansalaisopistojen käsityöryhmien perustamia blogeja näyttää jo olevan olemassa ja tässä olisi mielestäni mielenkiintoinen kehittämisen paikka. Sosiaalisen median hyödyntäminen tulisi huomioida myös vapaan sivistystyön kentällä.

Lähitulevaisuuden haasteita on kansalaisopistojen oman toimintaprofiilin kirkastaminen ja kansalaisopistotyön näkyväksi tekeminen. Taustavaikuttajan rooli ei auta kiristyvässä kilpailussa rahoituksesta ja kuntien panostuksesta, kun tarvitaan näyttöjä toiminnan vaikuttavuudesta. Kansalaisopistojen rehtoreita ja opettajia on jäämässä runsaasti eläkkeelle lähivuosina. (Keto ym. 2008, 41–42.) Tästä herää kysymys, mistä saadaan ammattitaitoisia opettajia kansalaisopistoihin tulevaisuudessa. Tullaanko vapautuvat virat täyttämään vai hoidetaanko tehtävät tuntiopettajia käyttäen? Houkutteleeko osa-aikainen, paljon itsenäistä suunnittelutyötä vaativa ja yleensä ilta-aikaan painottuva työ uusia opettajia?

4 Käsityön merkityksestä

Vilkka (1993, 55) kuvaa käsityön kuvaamisen vaikeutta seuraavasti:

”Käsityössä materiaali, taito, toiminta, uuden luominen, perinne ja tähän kaikkeen liittyvä käsitteellinen ja käsitteellistämätön liittyvät toisiinsa kudoksena, josta yhtä säiettä tutkimalla on vaikea päätellä, mikä on sen suhde kokonaisuuteen. Kankaasta erotetun langan tutkiminen ei kerro paljoakaan kankaan kuosista tai käytöstä.”

Käsillä tekeminen on yhä vähentynyt viime vuosikymmenten aikana niin, että sen merkityksen voidaan sanoa muuttuneen. Keskeisenä lähtökohtana voidaan edelleen pitää ihmisen tarvetta toteuttaa itseään tekemällä käsin. Käsityö mahdollistaa yksilön, luonnon ja yhteiskunnan välisen yhteyden materiaallisen elämyksen sekä kokemuksellisen ja kriittisen tietämyksen avulla. (Pöllänen & Kröger 2000, 239.) Tällä perusteella mielestäni käsityön harrastamisella kansalaisopistossa voidaan sanoa olevan merkittävä asema ihmisten hyvinvoinnin ylläpitäjänä.

Käsityöllä tarkoitetaan sekä käsityöprosessia että käsityötuotetta, joista molemmat ovat harrastajille tärkeitä (Luutonen 2004, 14). Käsityön tekemisen motiivit ovat selvästi muualla kuin hyötytuotteiden valmistamisessa: käsityön merkitys liittyykin nykyisin puhtaammin tekemisen iloon, oman luovuuden todentamiseen ja esineympäristöön vaikuttamiseen. Käsityön opetuksen merkitystä ei voi pelkistää napinompelun ja vetoketjun kiinnittämisen taitoon. Tähän viittaa myös se, että taiteen ja käsityön rajoja rikotaan: erilaiset perinteiset käsityömateriaalit sekoittuvat ja käsityöhön kytkeytyy uusi teknologia luovuuden välineenä. (Seitamaa- Hakkarainen 2009, 73.)

Vaikka käsityö, suhteessa moneen yhteiskunnassamme esiintyvään tuotantosysteemiin nähden on pienimuotoista ja vaatimatonta, ja siksi ehkä väheksyttyäkin, liittyy siihen itsessään kuitenkin paljon tekijöitä, jotka tekevät siitä monipuolisen kokonaisuuden. Käsityö on ollut keskeinen väline ihmisen evoluutiokehityksessä, siksi sen merkitys ei voi olla pieni myöskään ihmisen kehittyessä. Käsityötoiminnan kautta lapsi ja nuori oppii suhteuttamaan omaa toimintaansa laajempiin arvoihin. Käsityön arvostus tuottaa kestävästä kehitystä tukevia arvoja. Parhaimmillaan käsityö on flow -kokemus, jossa keskittyminen tavoitteiseen toimintaan ilman häiriötekijöitä tuottaa mielihyvää ja eheytyksen kokemusta. (Syrjäläinen 2003, 27–58.)

Käsitöiden tekeminen kiinnostaa ja motivoi ihmisiä kuitenkin edelleen. Koska käsitöiden valmistaminen ei enää ole välttämätöntä toimeentulon kannalta, niihin liitetään

muitakin kuin hyödyllisyyttä ja perustarpeiden tyydyttämistä ilmaisevia merkityksiä. Käsitöiden tekeminen voidaan nähdä vastapainona ja vastalauseena vallitsevalle globaalin maailmantalouden muokkaamalle kiireiselle, stressaavalle, kilpailuun ja kuluksen kasvuun perustuvalla elämäntavalla. (Kokko 2007, 6-7.) Marketta Luutonen toteaa Maaseudun Tulevaisuuden haastattelussa, että ”Käsityö on monelle tärkeä elämänsisältö. Tapa toteuttaa omaa yksilöllisyyttä. Suurperheen äidille käsityö tarjoaa jopa oman tilan ja tavan rauhoittua. Käsityö tarjoaa paljon ulottuvuuksia.” (Haaso 2008)

Kaikki se pääoma, joka syntyy taito- ja taideaineiden kautta kasvavalle, on enimmäkseen hiljaista tietoa. Se on luonnollisesti konkreettisia taitoja, kuten virkkaamisen taitoa tai höyläämisen taitoa, mutta kaikki ongelmanratkaisu- ja metakognitiiviset taidot ovat kehittyneet hiljaisesti. Tällainen taito muovautuu osaksi oppijan persoonaa eikä hän enää välttämättä tiedosta sen merkitystä omalle kasvulleen. Onko tässä yksi syy, että taito- ja taideaineet saavat heikosti arvostusta? Hiljainen tieto ei puhu ja sen merkitystä on vaikea puolustaa. (Syrjäläinen 2003, 272–273.) Seitamaa- Hakkarainen (2009, 67) arvioi, että käsityön merkitys ja mielekkyys ovat itse käsityöprosessissa ja siihen liittyvässä mielihyvää tuottavassa luovassa kokemuksessa sekä ongelmanratkaisua ja toiminnallisia taitoja kehittävässä toiminnassa sekä lisäksi siinä, että omalla työllä voi vaikuttaa elinympäristöönsä ja esinemaailmaan.

Pölläsen ja Krögerin (2000, 239) mielestä käsityön merkitys voi nousta esiin nykyisessä muutoksen yhteiskunnassa eri tavoin. Keskeisenä lähtökohtana heidän mukaansa voidaan pitää ihmisen tarvetta toteuttaa olemistaan tekemällä käsin – toimia tekemällä ja käsityö myös mahdollistaa yksilön, luonnon ja yhteiskunnan välisen yhteyden materiaalisen elämyksen sekä kokemuksellisen ja kriittisen tietämyksen avulla. Käsityö voi antaa monipuolisia käytännön järkeen liittyviä valmiuksia selviytyä elämässä ja osallistua yhteiskunnan toimintoihin tilanteessa, jossa yhteiskunnalliset muutokset ovat nopeita ja perinteinen palkkatyöyhteiskunta rakoilee ja muuttaa muotoaan. Käsityö voi merkitä yleisen harrastamisen ohessa tekemistä, joka lisää taloudellista, fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia ja elämänhallintaa. Se voi parhaimmillaan merkitä osalle ihmisistä myös yrittäjyyttä, ammattia ja toimeentuloa. (Mts. 239–240.)

5 Taidon oppimisesta ja opetuksesta

Anttilan mukaan (2007, 77–78) taito on laaja ja jonkin verran epätäsmällinen käsite siitä huolimatta, että se kuuluu olennaisena osana jokaisen elämään. Ihmisillä on hänen mukaansa suuri tarve tehdä asioita kokeakseen tekemisen avulla mielihyvää, saadaakseen haasteita sekä suoriutuakseen paremmin, taitavammin, nopeammin ja täsmällisemmin.

Taidon hallinnan katsotaan kuuluvan luonnostaan ihmisen psyykkiseen olemukseen. Pelkkä asian ymmärtäminen ei takaa, että se muuttuu taidoksi. Ymmärryksen muuttuminen taidoksi on oma oppimisprosessinsa, johon ei voi soveltaa samoja oppimisteorioita kuin tiedolliseen oppimiseen. Lisäksi persoonallisuuden tekijöillä ja työasenteella on vahva merkitys taitoon harjaantumisessa. (Mts. 88.) Tämä tarkoittaa esimerkiksi käsityön opettamisen kannalta mielestäni sitä, että tekniikoiden harjoittelu käytännössä on ehdottoman tärkeää, eikä yksistään kirjoista lukemalla pysty oppimaan esimerkiksi taitavaksi kankaankutojaksi. Tämän vuoksi taidon opettamiseen on sovellettava opetusmenetelmiä, jotka aktivoivat opiskelijan toimimaan itse omaa taitoa kartuttaakseen. Taidon oppiminen on myös kumulatiivista, siis jokainen uusi tilanne on sidoksissa aikaisempaan kokemukseen ja siinä tapahtuneeseen oppimiseen (Mts. 89). Opettajan on siis huomioitava ohjatessaan opiskelijoita heidän aikaisemmat taitonsa. Esimerkiksi aloittelevien opiskelijoiden kanssa ammatillisten sanojen käyttö ilman niiden merkityksien ymmärtämistä voi johtaa opiskelijoiden motivaation hiipumiseen.

Salakari (2007, 71) korostaa, että mallien merkitys taitojen oppimisen alkuvaiheessa on erityisen tärkeä. Taitojen oppiminen on myös kokemuseräistä, jolloin oppimiskokemusten reflektointi nousee tärkeään rooliin. Jos oppija haluaa oppia ja hän kokee oppimisen miellyttävänä, oppiminen tehostuu. Taidon ja suorituksen oppimisessa on kolme vaihetta, tiedostamisvaihe, harjaantumisen vaihe sekä automaatisumisen vaihe. Ensimmäisessä vaiheessa oppija tekee mallista havaintoja, saa ohjeita, luo itselleen mielikuvan suorituksesta ja opettelee tekemään vaadittavat reaktiot. Toisessa vaiheessa oikeat toimintamallit vakiintuvat harjoittelun avulla ja virhetoiminnot vähentyvät. Kolmannessa vaiheessa suoritus asteittain nopeutuu ja rasisituksen ja häirinnän sietokyky kasvaa. (Mts. 72–90.)

Taidon olemukseen kuuluu itseään uusintava mekanismi. Kun taito on opittu, voidaan oppia joku uusi taito. Tavoitteen saavuttaminen tai ongelman ratkaiseminen antaa haasteen aiempaa vaativammalle tavoitteelle ja ongelmalle. Toisaalta kun taito koetaan hyvin ohjaavana tekijänä, saattaa luovuus kadota ja menetetään mahdollisia valintoja, joiden kautta syntyisi luovia ratkaisuja. (Syrjäläinen 2005, 109.) Kädentaitojen opettajana kuulee monesti kysymyksen: ”Onko tämä oikein?” , johon usein vastaan vastakysymyksellä, että mikä on oikein. Mielestäni kansalaisopiston kädentaitojen opetuksessa opiskelijoiden omaa luovuutta ja sen esille tuomista hyödynnetään liian vähän. Mutta Syrjäläinen (2005, 111) toteaaakin, että suunnittelu edellyttää taas erilaisia taitoja kuin käsityön valmistus.

Mielestäni ohjenuorana taitojen, varsinkin kädentaitojen, opetukseen toimii hyvin kuvaus taidon oppimisesta. Siinä Lietonen (2006) kuvaa, että taidon oppiminen tapahtuu älyllis-taidollisessa rintamassa, jossa sisäinen energia suunnataan mielekkääseen tekemiseen. Opettaja ottaa huomioon opiskelijoidensa yksilöllisen mielen rakenteen lähtökohdat. Opiskelijat kehittyvät kukin omaan suuntaansa. Tämä puolestaan edellyttää luovuuteen rohkaisevaa ja liikkumavapautta suovaa ympäristöä, jonka keskeiset elementit ovat rentous, huolettomuus ja spontaanius. Sallimus ja kyky elastisuuteen varittävät yhteishenkeä. Antamisen ja saamisen ympäristö on osa suurempaa kokonaisuutta, johon kuuluu myös oman puutteellisuuden hyväksyminen ja kyky olla välittämättä omien ratkaisujen ympäristössä synnyttämiä reaktioita. Tällainen ympäristö perustuu vapauteen ja se antaa tukea. Taidon oppimisen yhteydessä opitaan sovittamaan asioita toinen toisiinsa ja jo opittuja asioita uusiin yhteyksiin. Ihmisestä syntyy aikaansaava, määrätietoinen, uusia alueita valloittava, mutta myös omaperäisiin ajatuksiinsa luottava yksilö. (Mts. 2006.)

6 Käsityötaidon opetuksesta

Käsityö sai meillä ensimmäisenä maailmassa samanarvoisen aseman muiden oppiaineiden kanssa jo vuonna 1866 perustetussa kansakoulussa Uno Cygnaeuksen ansiosta. Cygnaeus korosti erityisesti käsityön merkitystä kasvatuksellisenä oppiaineena ja yleiseen kätevyyyteen kasvattajana. (Kokko 2007, 14.) Pöllänen ja Kröger (2000) ovat sitä mieltä, että käsityö voi tarjota yksilölle itsetuntoa nostavaa ja henkistä tasapainoa sekä viihtymistä lisäävää tekemistä. Heidän mielestään kädentaidot nousevat esiin myös

niin sanotussa vaihtoehtoisessa elämäntavassa itse tekemisenä tai tuotteiden kierrättämisenä ja uudistamisena sekä yleisemmin ekologisiin perusteisiin liittyvänä tietoutena. (Mts. 2000)

Kojonkoski-Rännälin (1995, 54) arvion mukaan nykypäivän modernissa teknistyneessä maailmassa ihminen saa tietoa maailmasta pääasiassa älynsä ja ajattelunsa avulla. Käsin tekemisessä yhteys sen sijaan syntyy sekä älyllisellä, ajattelun tasolla että elämyksellisellä, käden tasolla. Elämysten ja tunteiden liittyessä käsityöhön, tekijä oppii työssään tuntemaan materiaaliaan ja maailmaa, johon itse osana kuuluu. Lisäksi hän tutustuu omiin rajoihinsa. (Mts. 1995, 54.)

Käsityötä opettavalta taitavalta opettajalta edellytetään oman käsityöprosessin tietoisesta reflektoinnin lisäksi didaktisia valmiuksia rakentaa oppivan yksilön kokonaispersoonallisuutta monipuolisesti kehittäviä oppimiskokonaisuuksia. (Pöllänen & Kröger 2000, 233.) Mielestäni käsityön opetuksessa olisi hyvä pyrkiä kokonaiseen käsityöhön, mutta ositetun käsityön opettaminenkaan ei ole yhtään sen helpompaa. Kokonaisella käsityöllä tarkoitetaan tekemistä, jossa sama henkilö suorittaa käsityöprosessin kaikki eri vaiheet itse: hänideoi, tekee visuaalisia ja teknisiä suunnitelmia, valmistaa tuotteen ja lopulta arvioi tuotetta sekä prosessia. Kokonaiseen käsityöhön kuuluvat eri vaiheet siten, että jos jokin vaihe jää toteutumatta, on prosessi ositettua käsityötä. (Pöllänen & Kröger 2004, 161). Ositetun käsityön ilmiössä taas korostuu tekijän ja tuotteen välinen prosessi eli yksilön yhteys käsityön maailmaan ja materiaan. Käsityönopettamisessa nousevat tällöin keskeisiksi eri valmistustekniikat ja niihin soveltuvat materiaalit. Valmiiden mallien käyttö ja valmistustekniikat korostuvat juuri ositetussa käsityössä, kun oman suunnittelun ja ratkaisuvaihtoehtojen etsimisen osuus pienenee. (Pöllänen & Kröger 2000, 236.) Kuitenkin Pölläsen (2005, 68–70) mukaan tämän ositetun käsityön tuloksena syntynyt konkreetti tuotos on jo sellaisenaan palkitseva. Käsityö suo aikaa itselle, omille ajatuksille ja toiveille.

6.1 John Deweyn näkemys käsityön opetuksesta

Deweyn (1957, 123) mukaan käsityö saattaa oppijan kosketuksiin eri materiaalien kanssa ja hänen mielestään se taas on tärkeämpää kuin pelkkien harjoitusten tekeminen, joilla on vain symbolinen merkitys. Hänen mukaansa yleisenä periaatteena tulisi olla, ettei mitään toimintaa aloiteta jäljittelystä. Tässä riittää opetukselle haastetta var-

sinkin aikuisopiskelijoiden kanssa toimittaessa. Käsitöiden tekeminenhän on monta kertaa valmiiden ohjeiden toistamista, kaikki täytyy tapahtua helposti ja nopeasti. Myytävissä käsityöpakkauksissa jopa langat on katkottu oikean mittaisiksi pätkiksi. Tästä pitäisi pyrkiä kansalaisopistossa pois ja perustekniikoiden ollessa jo opiskelijoilla hallussa, rohkaista heitä suunnittelemaan itse malleja, toteuttamaan jo aiemmin mainittua kokonaista käsityöprosessia.

Deweyn nimeämät ihmisen perustarpeet voivat mielestäni tulla täytetyiksi kokonaisvaltaisessa käsityöprosessissa. Sosiaaliset tarpeet täyttyvät esimerkiksi ryhmätyöskentelyssä, luomisen ja keksimisen sekä taiteellisen ilmaisun tarpeet täyttyvät ideoinnin ja suunnittelun aikana ja tutkimisen ja tekemisen tarpeet täyttyvät tuotteen valmistuksen aikana. Taitoaineiden sosiaalisesta merkityksestä Dewey (1957, 21) toteaa, että yhteiset tarpeet ja tavoitteet edellyttävät lisääntyvää ajatusten vaihtoa ja yhteisyyden tunnetta.

Pihlström (2007, 150) toteaa Deweyn ja Peircen teorian, pragmatismien, osoittavan, että kaikki oppiminen ja opettaminen tapahtuu käytäntöjen ja siten taitojen muovaamassa kontekstissa. Pragmatisti painottaa, että ajattelu on tuotava osaksi toimintaa ja että ideat ja käsitteet on pantava työhön osana inhimillistä kokemusta, jotta niiden varsinainen merkitys voitaisiin saada selville. Pragmatismikaan ei kuitenkaan voi hylätä realismia eli kaikki uuden oppiminen tapahtuu jo maailmassa, jonka ”kovat faktat” on otettava huomioon. (Mts. 150–160.)

Syrjäläisen (2003, 259) tutkimuksen mukaan käsityön opetuksessa korostuu opettajan persoonallisuus ja hänen käyttämänsä opetusmenetelmät erityisellä tavalla. Samaan oppimistulokseen voidaan siis päästä monella eri tavalla. Itse opettaessani aikuisia olen tullut huomanneeksi, että oppiminen pois vanhoista tavoista voi olla vielä vaikeampaa kuin uuden oppiminen. Opiskelijani ovat monta kertaa hämmentyneitä kun aiemmin sama asia on opetettu toisella tavalla kuin minä opetan, mutta siitä huolimatta päästään samaan lopputulokseen.

6.2 Sosiaalisuuden merkitys käsityön opiskelijoille

Tutkiessani yhteisöllisyyden merkitystä Kiuruveden kaupungin sivukylillä toimivissa kansalaisopiston kädentaitojen opintopiireissä kysyin opiskelijoilta millaista on hyvä

opetus kansalaisopistossa. He näyttivät olevan yhtä mieltä siitä, että henkilökohtainen ohjaus on erittäin tärkeää. Käsityömoduuleissa opiskeltaessa pidettiin tärkeänä, että jokainen saa valita kiinnostuksensa mukaan työstettävän työn ja tekniikan. Omaan tahtiin etenemistä pidettiin myös tärkeänä. Opettajan tulee haastateltujen mielestä kuunnella opiskelijoita ja opetuksen on oltava luontevaa yhdessä tekemistä. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että opiskeltavat aiheet esim. kudottavat kankaat suunnitellaan yhdessä ja kaikki saavat osallistua tasapuolisesti. Henkilökohtaisen ohjauksen tärkeydestä huolimatta ryhmässä tekemällä oppiminen nähtiin hyvänä opetusmetodina, koska opintopiirissä ollaan harrastamassa eikä koulunpenkillä. (Aksela 2007, 22.)

Anttilan (2007, 87–88) mukaan taitavan työn suorittajan riippuvuus ympäristöstään näkyy niin, että hän haluaa osoittaa muille osaamista ja pätemistä, mutta haluaa toimia myös sen hyväksi. Sosiaalinen vuorovaikutus on siis tärkeä kannustin hänen kuvamalleen taitavalle suorittajalle toimia hyvin ja tuloksellisesti sosiaalisessa ympäristössä. Tämä pätee mielestäni kädentaitojen opetusryhmissä opiskelijoiden keskinäisenä palautteen antona ja arviointina, jota tapahtuu työskentelyn aikana. Osa opiskelijoista on suorastaan riippuvaisia toisten opiskelijoiden sekä opettajan antamasta palautteesta ja omien ratkaisujen tekeminen voi olla hyvin vaikeaa.

Tutkimuksessani kävi myös ilmi, että opiskelijat kokivat saavansa käsitöiden tekemisestä mielihyvää ja tyydytystä, koska siinä näkee työnsä tuloksen ja tuottaa lisäksi mielihyvää myös toisille, joille niitä käsityön tuloksiaan antaa. Käsityö antaa myös henkistä tasapainoa, koska käsitöitä tehdessä ajatus lepää, mutta toisaalta on myös ajateltava. Eräs opiskelija sanoi: *”Ku pienestä pittää on kästyötä tehny, niin se on niinku semmonen polttava tarve, että jotaki tekkee.”* Käsityöharrastuksesta katsottiin olevan myös taloudellista hyötyä, koska kaikkea ei tarvitse kaupasta valmiina ostaa, kun osaa itse tehdä. Käsityö opettaa heidän mielestään kärsivällisyyttä ja myös tyytyväisyyttä valmiiksi tehdyistä töistä. Kansalaisopiston merkitys käsityöharrastukselle oli haastateltavien mielestä merkittävä innostajana ja ohjauksen merkitystä pidettiin tärkeänä uusien taitojen sekä tekniikoiden opeteltaessa. (Aksela 2007, 23.) Pöllänenkin (2005, 75) toteaa, että käsityön tuella harrastajat ovat lisänneet subjektiivista hyvinvointia kuvaavaa koherenssin tunnetta, itseluottamusta sekä tyytyväisyyttä itseensä. Myös Anttilan (2007, 78) mielestä ihmisillä on suuri tarve tehdä asioita kokeakseen tekemisen avulla mielihyvää, saadakseen haasteita sekä suoriutuakseen paremmin, taitavammin, nopeammin ja täsmällisemmin.

7 Oppimiskäsitys kansalaisopistossa

Patrikainen (2000, 62) sanoo, että ollakseen kokenut kouluttaja opettajan tulee kyetä määrittelemään ihmiskäsityksensä sekä tunnistamaan opetus- ja oppimiskäsityksistä ne, joiden nojalla ja joista rohkeasti myös irrottautuen hän pystyy luomaan oman pedagogisen näkemyksensä. Esimerkiksi humanistiseen psykologiaan perustuvan ihmiskäsityksen mukaan ihminen nähdään aktiivisena, itseohjautuvana toimijana ja oppijana. Humanistisen psykologian merkkipaaluna pidetään Maslowin kehittämää motivaatioteoriaa, minkä mukaan ihmisen motiivit muodostavat hierarkian ja ylimpänä niistä on itsensä toteuttamisen tarve, jota sanotaan jopa inhimillisen toiminnan voimanlähteeksi (Rauste-von Wright & von Wright 2002, 136). Jokaisella ihmisellä on siis tarve toteuttaa itseään, mikäli se ei onnistu työn tai muun toiminnan avulla ihmiset hakeutuvat harrastusten pariin. Kansalaisopistot ovat hyviä esimerkkejä tästä itsensä toteuttamisen tarpeen täyttäjistä. Tämä teoria sopii mielestäni hyvin motivoimaan opettajan työtä kansalaisopistossa.

7.1 Konstruktivistinen oppimiskäsitys

Konstruktivistiseen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta ja opettajan rooli on olla vain ohjaajana ja palautteen antajana. Konstruktivistiselle suuntaukselle olennaista on, että oppija rakentaa oppimansa tiedon vanhojen tietojensa päälle. (Rauste-von Wright ym. 2002, 123–125.) Tynjälän (2002, 40) mukaan radikaali konstruktivismi on pragmatistinen totuusteoria, jonka mukaan tiedon todellisuus testataan käytännössä. Myös Dewey piti ihmistä aktiivisena ja uteliaana toimijana ja oppimista ongelmanratkaisuna. Hänen mukaansa opetus on ankkuroitava oppijan arkitodellisuuteen, parhaiten opitaan oppijan itselleen heräävistä ongelmista ja niiden ratkaisemisesta sekä oppijan aktiivisella tiedon haulla on keskeinen merkitys. (Rauste-von Wright ym. 2002, 117.)

Työstettävien tekniikoiden opettaminen tapahtuu käytännössä kuitenkin pitkälti mallioppimista hyödyntäen. Yleensä itse opettaessani näytän tekniikan yhteisesti koko ryhmälle ja tämän jälkeen opiskelijat kokeilevat sitä itse. Jos tarvetta ilmenee, annan heille lisäksi henkilökohtaista ohjausta. Opiskelijat oppivat paljon myös toisiltaan, minkä vuoksi allekirjoitan Rauste-von Wrightin ja von Wrightin (2002, 128) väitteen,

että oppimisessa keskeinen rooli on myös sosiaalisella vuorovaikutuksella. Varsinkin kankaankudonnan oppimisessa ryhmätuki on erittäin tärkeä. Koska kangasta laite-taan kangaspuihin useammalle kutojalle, on työpanos jaettava tasaisesti kaikkien kes-ken ja osa työvaiheista on tehtävä ryhmässä.

Mikäli oppiminen ymmärretään oppijan omista lähtökohdista tapahtuvaksi situatio-naaliseksi ja kontekstuaaliseksi prosessiksi, se tuo mukanaan vaatimuksen opettajan hallita tiedon ja oppimisen sekä opettamisen kokonaiskuvaa (Patrikaisen 1999, 61). Tynjälä (1999, 128) muotoilee situationaalisuuden niin, että oppiminen on sidottu sii-hen kulttuuriin, aikaan, paikkaan ja tilanteeseen, jossa se tapahtuu. Käsityöammattien koulutuksessa käytetty oppipoikakoulutus on yksi esimerkki situationaalisesta eli ti-lannesidonnaisesta oppimisesta (Mts. 129).

Oppilaitosympäristöllä on mielestäni merkitystä oppimisen tilannekohtaisuuteen. Opettajan on huomioitava opetuksessaan oppilaitos ja sen opetussuunnitelman tavoit-teet. Käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa tapahtuva opetus on sitoutettava ammatil-lisiin kompetensseihin ja konteksteihin kun taas kansalaisopistossa opetus on sitoutet-tava enemmän opiskelijan omiin kiinnostuksen kohteisiin ja tavoitteisiin. Molemmissa oppimisympäristöissä voivat kuitenkin toimia samat opetus- ja oppimismenetelmät ja voidaan päästä yhtä hyviin oppimistuloksiin.

Nykysuuntausten mukaan pelkkä tekeminen sinänsä ei yksin riitä oppimisen aikaan-saamiseen. Myöskään pelkkä kokemuksellisuuden tai elämyksellisyyden korostami-nen ei välttämättä riitä - tällaista suuntausta on nimitetty jopa "naiviksi konstruktivis-miksi". Kaikista kokemuksista ei opita tai oppiminen voi olla epätarkoituksenmukais-ta, esimerkiksi vain aiempia ennakkoluuloja vahvistavaa. (Kuopion Yliopisto 2009) Oppiminen aiemmista kokemuksista (case based reasoning eli CBR) on teoria, joka kuvaa sitä miten opimme tekemällä. Teorian mukaan oppimisen kannalta ovat merkit-täviä tavoitteet, suunnitelmat, odotukset, odotuksiin liittyvät epäonnistumiset sekä selitykset. (Salakari 2007, 43–44). Tämä teoria olisi mielestäni hyvä ottaa käyttöön myös kansalaisopiston opetuksessa. Opiskelija epäonnistuessaan jossakin työssä saat-taa hylätä sen eikä haluaisi jatkaa sitä enää ollenkaan. Opettajan olisi ohjattava häntä analysoimaan epäonnistumistaan ja siten oppimaan niistä. Paljonhan tätä ”kantapää-oppia” käsitöiden tekemisessä tapahtuukin, mutta sen voisi tehdä vielä enemmän tie-toisemmaksi ja analyttisemmaksi.

7.2 Yhteistoiminnallinen oppiminen

Yhteistoiminnallisessa oppimisessa on kyse toiminnoista, joita käytetään hyväksi, jotta voitaisiin tuottaa erilaisia oppimismekanismeja. Se kuvaa siis tilannetta, jossa näiden ihmisten välillä tapahtuvien mekanismien oletetaan käynnistävän vuorovaikutusta. Näitä tilanteita voidaan järjestää erilaisilla opetusmenetelmillä, kuten esimerkiksi pienryhmätyöskentelyllä ja erilaisilla roolipeleillä. Ryhmän heterogeenisyys edistää kognitiivisen konfliktin aikaansaamista ryhmän jäsenten keskuudessa ja edistää aikaisempaa korkeampitasoisempien ajattelumallien syntymistä. (Tynjälä 1999, 153–154.) Kun kansalaisopiston kädentaitojen opistoryhmien opiskelija-aines muodostuu eri-ikäisistä ja eri ammattialan ihmisistä, se tarkoittaa opiskelijoiden oppimisen kannalta mielestäni vain hyvää. Omassa työssäni olenkin huomannut, että opiskelijoiden ikähaitarin ollessa laaja syntyy hedelmällistä keskustelua ja eri työskentelytapojen kyseenalaistamista ja opiskelijoiden oma ajattelutoiminta ja ongelmienratkaisutaidot aktivoituvat paremmin. Kokeneempi käsityönharrastaja voi antaa vinkkejä kokemattomammalle, mikä siten edistää opiskelijoiden yhteistoiminnallisuutta.

7.3 Humanistinen oppimiskäsitys

Taidekäsityöstä nouseva käsityönopetus voi kannustaa kulttuurin tuottamiseen ja kehittämiseen, jolloin se aktivoi havaitsemaan, että kulttuurin muuttaminen ei ole taiteilijoiden yksinoikeus. Taidekäsityö syntyy jokaisen tekijän omana aktiivisena prosessina, jossa opettaja voi toimia lähinnä avustajana ja tukijana. Opettaja väistyy syrjään, kun opetettava työskentelee omaehtoisesti ja ottaa tekemisestään eettisen vastuun. (Pöllänen & Kröger 2000, 246.) Tämän tyyppinen oppiminen voidaan sitoa humanistiseen oppimiskäsitykseen, jossa korostuu pyrkimys mahdollisimman itsenäiseen toimintaan ja oppimisen itseohjautuvuuteen (Suojanen 1993, 112).

Kansalaisopiston opetuksessa humanistista oppimiskäsitystä voidaan mielestäni parhaiten soveltaa taiteen perusopetuksessa. Taiteen perusopetuksen tarkoituksenaan on avata opiskelijoille uusia mahdollisuuksia ymmärtää taidetta ja kulttuuria sekä niiden sisältämiä merkityksiä. Lisäksi sen tehtävänä on myös kehittää oppilaiden ajattelemisen taitoja ja luovuutta elämän eri alueilla (Opetushallitus 2005, 1). Taiteen perusopetusta ei järjestetä yksistään lapsille ja nuorille vaan nykyisin on myös ryhmiä aikuisille mm. käsityötaiteen perusopetuksessa.

8 Yhteenveto

Kuten vapaan sivistystyötä määrittelevässä uudessa lainsäädännössä sanotaan, on koulutuksen tavoitteena edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Kansalaisopistoissa tapahtuvassa opetuksessa toteutuvat tehtyjen tutkimusten mukaan edellä mainituista ominaisuuksista ainakin neljä ensimmäistä. Kehittämisen kohteita ovat vielä kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden sekä kansainvälisyyden lisääminen. Toisaalta käsityön opetuksessahan on jo kautta aikojen hyödynnetty kierrätysmateriaalia ja tällä hetkellä se on oikea muoti-ilmiö. Kuten Syrjäläinenkin (2003, 58) totesi, että käsityön arvostus tuottaa kestävää kehitystä tukevia arvoja.

Internetin luomat mahdollisuudet ovat haaste kansalaisopisto-opetukselle. Kuinka pysytään kehityksen perässä? Mikä saa opiskelijat lähtemään opiskelemaan, kun käsitöiden harrastaminen myös kotona onnistuu ja internet sekä kirjastot ovat pullollaan erilaisia ohjeita ja oppaita. Vastaus käy ilmi niin Leistevuon (1998) kuin Mannisen ja Luukanteleen (2008) tutkimuksista. Opiskelijat eivät tule kansalaisopistoon ainoastaan oppimaan uutta vaan tärkeäksi koettiin myös opiskelun mukanaan tuoma sosiaalisuus, yhdessä tekemisen meininki. Opiskelu kansalaisopistossa on siis opiskelijoiden mielestä sosiaalistavaa, innostavaa sekä hyvinvointia lisäävää, siten toteutuu lain määrittelemä yhteisöllisyys ja osallisuus. Anttilan (2007, 87) toteamus, että sosiaalisuus on tärkeä kannustin taitavalle suorittajalle toimia hyvin ja tuloksellisesti sosiaalisessa ympäristössä pitää siis näiden tutkimustenkin valossa paikkansa.

Sosiaalisen median yhdistäminen ja hyödyntäminen käsityön opetuksessa on erittäin houkutteleva ja mielestäni kokeilun arvoinen asia. Se vaatii kuitenkin opettajan perehtymistä asiaan sekä hyvän markkinointisuunnitelman kuinka saadaan myös opiskelijat kiinnostumaan asiasta. Verkkokurssien järjestäminen on myös lähitulevaisuuden haaste kansalaisopisto-opetuksen kentällä, myös omassa opetuksessani. Se vaatii kuitenkin lisäresursseja ja kouluttautumista, joita ei tänä taantuma-aikana ole paljoa tarjolla.

Myönteistä käsityön opettajan näkökulmasta tässä ajassa on käsitöiden tekemiseen herännyt uusi kiinnostus. Käsityön tekemisen avulla ihmisen on helppo irrottautua stressaavasta työstä ja käsityön avulla näkee oman käden jälkensä konkreettisenä. Tä-

nä päivänä työelämässä tällainen kokemus jää usein kokematta, koska työntuloksia käsitellään usein vain paperilla. Käsityö voi antaa lisää elämänsisältöä esimerkiksi jo työelämän päättäneelle kansalaisopiston opiskelijalle.

Kansalaisopiston käsityöopetuksessa tulisi enemmän antaa opiskelijoiden luovuudelle tilaa. Ainakin omassa opetuksessani vielä liian paljon pitäydyn niin sanotulla mukavuusalueella. Pitäisi uskaltaa irrotella enemmän ja leikitellä eri tekniikoilla ja materiaaleilla. Myös minulta opettajana puuttuu monta kertaa uskallus ja keinotkin rohkaista opiskelijoita kokeilemaan, sukeltamaan tuntemattomaan. Taitoa opiskelijoilta ei puutu, heidän joukossaan on oikeita mestareita. Tärkeintä kuitenkin on, että jokainen opiskelija saa onnistumisen kokemuksia ja, kuten Syrjäläinen (2005, 114) toteaa, on tekemisen ilon jakaminen yksi taidon opettamisen ihannoista.

LÄHTEET

Aalto, R., Humalajärvi, M., Laine, M., Soukka, K., Thun-Wilen, S., Tujula, U. & Varjosalo, P. 2006. Taiteesta Käsin. Käsityötaiteen perusopetus aikuisille. Mallivisuaalisten taiteiden laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden mukaisista opinnoista. Helsinki: Vapaansivistystyön yhteisjärjestö VSY.

Aksela, L. 2007. Opiskelijoiden kokema yhteisöllisyyden merkitys kädentaitojen opintopiireissä. Proseminaari – tutkielma. Kasvatustieteen aineopinnot. Jyväskylän avoin yliopisto.

Anttila, P. 2007. Taidon taitaminen. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. & Volanen, M V. Taidon tieto. Helsinki: Edita.

Collin, K. & Paloniemi, S. 2007. (toim.) Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttänä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Dewey, J. 1957. Koulu ja yhteiskunta. Helsinki: Otava.

Haaso, S. Käsityö myy, jos tuote on kunnossa. Maaseudun Tulevaisuus 17.11.2008, 14.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta, 28.8.2009. Viitattu 5.10.2009.

http://www.kfhs.fi/MN/PD/HE%20VST%20lausunnoille%20280809%20_3_.pdf

Honka, J., Lampinen, L. & Vertanen, I. (toim.) 2000. Kohti uutta opettajuutta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Skenaariot opettajan työn muutoksista ja opettajien koulutustarpeista vuoteen 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 10. Opetushallitus. Viitattu 17.11.2009.

<http://snor.joensuu.fi/oph/oepro10.pdf>

Keto, L. & Takamaa, M. 2008. Kansalaisopiston aika, paikka ja merkitys yhteiskunnassa. Selvitys kansalaisopistoista alueensa kulttuuritoiminnan kehittäjinä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2008.

Kitola, A. 2002. Yhteisöllisyys ja oppimisen muodot. Opettajan työn kehittäminen vapaassa sivistystyössä. Teoksessa Sallila, p. & Malinen, A. (toim.) Opettajuus muutoksessa. Aikuiskasvatuksen vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.

Kojonkoski-Rännäli, S.1995. Ajatus käsissämme: käsityön käsitteen merkityssisällön analyysi. Turku: Turun yliopisto, Rauman opettajakoulutuslaitos.

Kokko, S. 2007. Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi. Kasvatustieteiden tiedekunta. Joensuun yliopisto. <http://joypub.joensuu.fi> julkaisutyypeittäin, väitöskirjat

Kuopion Yliopisto. Avoin yliopisto. Oppimis- ja ohjauskäsityksiä. Viitattu 20.10.2009. <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html>

Leistevuo, Arto. 1998. Sosiaaliset motiivit ja sosiaalinen toiminta aikuisopiskelussa. Kansalaisopiston opintoryhmiä koskeva empiirinen tutkimus. Acta Universitatis Tampereensis 584. Tampereen yliopisto

Lietonen, R. 2006. Lähestymistapoja taitopedagogiikkaan. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. <http://aokk.jamk.fi> avoin oppimateriaali, opetus

L 21.8.1998/632. Laki vapaasta sivistystyöstä. Viitattu 9.11.2008. <http://www.finlex.fi>. lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö, 1998

Luutonen, M. 2004. Elämän mielekkyyttä – käsityö minän vahvistajana. Teoksessa Niemelä, S. & Luutonen, M. Taitava ihminen – toimiva kansalainen. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Manninen, J. & Luukannel, S. 2008. Omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutukset. Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset aikuisten elämässä. Vantaa: Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö – Samverkande bildningsorganisationerna VSY. Viitattu 27.10.2009. <http://www.vsop-ohjelmat.fi> kehittämisteemat, vapaan sivistystyön vaikuttavuus osallistujien elämässä

Niemelä, S. 1999. Vapaasivistystyö 2000-luvun kynnyksellä. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Opetushallitus, 2005. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005. Viitattu 2.12.2009. <http://www.oph.fi> koulutus ja tutkimukset, taiteen perusopetus, taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetusministeriö. Vapaa sivistystyö. Viitattu 17.11.2008. <http://www.minedu.fi/OPM> koulutus, aikuiskoulutus ja vapaa sivistystyö

Opetusministeriö. 2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12. Viitattu 12.5.2009. <http://www.vsy.fi> edunvalvonta, kehittämisohjelma 2009-2012, loppuraportti

Paloniemi, S. 2007. Ikääntyneiden oppiminen ja oppimisen ohjaaminen. Teoksessa Collin, K. & Paloniemi, S. Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttänä. Jyväskylä: PS-Kustannus. 221–247.

Pantzar, E. 2007. Aikuiskasvatuksen toimintakentät. Teoksessa: K. Collin ja S. Paloniemi (toim.) Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttänä. Jyväskylä: PS-Kustannus. 17 – 34.

Patrikainen, R. 1999. Opettajuuden laatu: ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys opettajan pedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Pihlström, S. 2007. Pragmatismmin näkökulmia taitoon. Teoksessa Taidon tieto. Helsinki: Edita.

Pöllänen, S. 2005. Elämä ilman käsityötä – mitä se on? Käsityö harrastajien psyykkisen hyvinvoinnin tukena. Teoksessa Kaukinen, L. & Collanus, M. (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Akatiimi Oy. 66–77.

Pöllänen, S. & Kröger, T. 2000. Käsityön erilaiset merkitykset opetuksen perustana. Teoksessa Enkenberg, J., Väisänen, P. & Savolainen, E. (toim.) Opettajatiedon kipinöitä. Kirjoituksia pedagogiikasta. Joensuun yliopisto. Savonlinnan opettajakoulutuslaitos, 233–253. Viitattu 17.11.2009. http://sokl.joensuu.fi/verkkajulkaisut/kipinat/Ainedidaktiikan_nakokulmia

Pöllänen, S. & Kröger, T. 2004. Näkökulmia kokonaiseen käsityöhön. Teoksessa Enkenberg, J., Savolainen, E. & Väisänen, P. (toim.) Tutkiva opettajakoulutus – taitava opettaja. Savonlinnan opettajakoulutuslaitos, 160–172. Viitattu 17.11.2009. <http://sokl.joensuu.fi/verkkajulkaisut/tutkivaope/>

Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 2002. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.

Saarenpää-Numminen, M. 2005. Kansalaisopisto-opiskelun merkitys aikuisen elämässä – Taide- ja taitoaineiden opiskelijoiden käsitykset opiston yksilöllisistä ja yhteisöllisistä merkityksistä. Pro gradu - tutkielma. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto.

Salakari, H. 2007. Taitojen opetus. Ylinen: Eduskills Consulting.

Saloheimo, L. 2008. Opitun tunnistaminen ja tunnustaminen vapaassa sivistystyössä. Vapaan sivistystyönyhteisjärjestö. Viitattu 3.12.2009. http://www.vsop-ohjelma.fi/kehittamisteemat_opitun_tunnustaminen

Seitamaa-Hakkarainen, P. 2009. Pohdintoja käsityön kuvasta. Teoksessa Aro, A-M., Hartikainen, M., Hollo, M., Järnefelt, H., Kauppinen, E., Ketonen, H., Manninen, M., Pietilä, M. & Sinko, P. (toim.) Taide ja taito – kiinni elämässä. TaiTai taide- ja taitokasvatus. Helsinki: Opetushallitus. 63–74. Viitattu 20.5.2009. http://www.oph.fi/julkaisut_oppimateriaalit_taide_ja_kulttuurikasvatus

Suojanen, U. 1993. Käsityökasvatuksen perusteet. Porvoo: WSOY.

Syrjäläinen, E. 2003. Käsityön opettajan pedagogisen tiedon lähteeltä: Persoonalliset toimintatavat ja periaatteet käsityön opetuksen kontekstissa. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 12. Viitattu 28.10.2009. http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut_kayttaytymistieteellinen_laitos_kotitalous_ja_kasityotieteenlaitos_vaitoskirjat_2003

Syrjäläinen, E. 2005. Taidon opettamisen ihanuus ja kurjuus. Teoksessa Kaukinen, L. & Collanus, M. (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. 108-118.

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsitteiden perusteita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H. 2006. Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 16.

Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kuusipalo, P., Silvennoinen, H. & Vaahtera, K. 2007. Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 25.

Valleala, UM. 2007. Oppiiko vanha koira uusia temppuja? Näkökulmia aikuisten opiskeluun ja oppimiseen. Teoksessa Collin, K. & Paloniemi, S. Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttänä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vilkkä, M. 1993. Käsityö – kehon taito. Teoksessa Heikkinen, A. & Salmi, U. (toim.) Puheenvuoroja käsityön ja ammattikasvatuksen filosofiasta. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja A 3/93. 73–82.